

ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ ДО ТЕЛЕРАДІООРГАНІЗАЦІЙ ЯК ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ АГРЕСІЇ

У статті на підставі аналізу практики застосування Закону України «Про санкції» до телерадіоорганізацій, порівняння санкційного механізму протидії російській агресії з адміністративно-правовим механізмом, передбаченим Законом України «Про медіа», вивчення підходів інших демократичних країн до формування правових механізмів притягнення до відповідальності телерадіоорганізацій, які завдають шкоди національній безпеці, проведено оцінювання правового механізму застосування санкцій до телерадіоорганізацій як інструменту протидії російській інформаційній агресії. Установлено, що в умовах повномасштабного вторгнення санкції проти телерадіоорганізацій, які поширювали заборонений вітчизняним законодавством контент і діяли в інтересах держави-окупанта, стали важливим інструментом протидії російській інформаційній агресії, оскільки надали можливість припинити мовлення ворожих медіа. Санкційний механізм, що спочатку виник як інструмент міжнародної політики, згодом національні уряди почали застосовувати до фізичних та юридичних осіб, які знаходяться за межами їхньої юрисдикції. Водночас у деяких країнах законодавство дозволяє накладати санкції і на власних резидентів, якщо їхня діяльність загрожує національній безпеці.

З'ясовано, що в Україні Закон «Про санкції» також передбачає позасудове накладення санкцій не лише на іноземні, але й на українські телерадіоорганізації, власники яких можуть діяти на користь держави-агресора, що відрізняє українську практику від реалізованої зокрема в Ізраїлі та Франції. Цей закон забезпечує притягнення до відповідальності мовників, діяльність яких завдає шкоди національній безпеці, у стислий термін, тоді як Закон України «Про медіа» передбачає превентивні заходи, що сприяють запобіганню порушенням у сфері медіа шляхом установлення вимог до структури власності, власників і фінансування телерадіоорганізацій, обмежень щодо змісту інформації, яку вони поширюють.

За результатами проведеного аналізу зроблено висновок, що вдосконалення законодавства у сфері медіа створило передумови для мінімізації застосування санкційного механізму до українських мовників і сприяло формуванню збалансованої системи правових засобів для протидії зовнішнім загрозам, які реалізуються через медіа.

Ключові слова: *інформаційна агресія, обмеження мовлення, регулювання медіа-сфери, санкційна політика, телерадіоорганізації.*

Постановка проблеми. На початку своєї агресії проти України у 2014 році росія вперше випробувала масове застосування в умовах воєнного конфлікту «інформаційної зброї» – дезінформації, пропаганди, маніпу-

© Кравець В. М., 2025

State policy of Ukraine in the field of ensuring information security of person, society and the state

лювання інформацією, що поширювалися через медіа, насамперед телерадіоканали та онлайн-медіа. Вирішення питання протидії ворожим інформаційно-психологічним операціям уже тоді стало одним із пріоритетних завдань Української держави. Саме в той час почав формуватися один з ефективних сьогодні правових механізмів протидії російській інформаційній агресії – застосування санкцій до юридичних осіб, що здійснюють діяльність у телерадіопросторі. Так, у 2014 році Верховна Рада України прийняла Закон «Про санкції», а у 2015 до санкційних списків уперше потрапили російські телеканали «РТР-Планета», «Росія-24» та НТВ [1]. У 2018 році в межах санкційного механізму український парламент зробив першу спробу закрити проросійські телеканали в Україні: «112 Україна», Newsone та ZIK [2], що врешті вдалося реалізувати в лютому 2021 року. А в грудні 2021 року діяльність цих телеканалів, які намагалися відновити мовлення під логотипами «Перший незалежний» та UkrLive, припинили остаточно шляхом застосування санкцій до ТОВ «Телепростір» [3]. У лютому 2022 року запровадили санкції до компаній, що забезпечували трансляцію телеканалу «Наш» [4]. Беручи до уваги ці заходи й необхідність вирішення питання вдосконалення правового механізму протидії російській інформаційній агресії, актуальним є проведення аналізу практики застосування санкцій до телерадіоорганізацій в Україні, визначення переваг і недоліків санкційного механізму порівняно з іншими правовими меха-

нізмами протидії російській інформаційній агресії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання нормативно-правового забезпечення протидії російській інформаційній агресії проти України є предметом пильної уваги вітчизняних учених. Так, правові засади протидії російській інформаційній агресії досліджував А. Трофименко [5], серед яких: заборона доступу на український ринок друкованої продукції, що нівелює державний суверенітет і незалежність України, спрямована на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, просуває позитивний імідж владних органів держави-агресора, виправдовує окупацію території України; установлення квот на національний аудіовізуальний та україномовний продукт; заборона популяризації держави-агресора та закликів на її користь під час концертів в Україні; засудження та знищення символів комуністичного тоталітарного режиму. Заходи із протидії ворожій пропаганді в умовах воєнного стану, зокрема правові, висвітлені у статті О. Горуна [6]. Водночас у зазначених публікаціях не розкривається санкційний механізм протидії російській інформаційній агресії.

Загалом науковці й аналітики санкції розглядають як інструмент міжнародної політики та внутрішньополітичної боротьби [7]. Так, Ю. Малишева зазначає, що система колективної безпеки, створена в межах Організації Об'єднаних Націй (ООН), ґрунтується на повній забороні сили або погрози силою у відносинах між державами й сукупності економічних, політичних і військових примусових

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

заходів. Однак застосування невивірених примусових заходів засвідчило свою неефективність, унаслідок чого з'явилися об'єктивні передумови для впровадження в практику Ради Безпеки ООН цілеспрямованих санкцій (обмеження доступу на іноземні фінансові ринки, накладення арешту на фінансові активи, заборона на в'їзд до інших країн, ембарго на постачання зброї тощо), що орієнтовані на осіб (членів уряду, правлячу еліту або високопоставлених військових держави-правопорушника), які безпосередньо відповідають за протиправну політику держави, яка становить загрозу міжнародному порядку [8].

Позицію литовської дипломатії щодо застосування Європейським Союзом стримувальних санкцій до РФ, запроваджених у 2014 році внаслідок анексії Криму та воєнної агресії на сході України, дослідила В. Гарипко. Науковиця відзначає, що, незважаючи на економічні втрати, яких зазнала Литва у зв'язку із запровадженням торгових обмежень із росією, ця країна послідовно виступає за збереження та навіть зміцнення санкцій з огляду на те, що безпека є найвищою цінністю [9].

У статті [10] О. Нігреєва розглядає санкції як інструмент міжнародної політики. Авторка зробила порівняльний аналіз нормативно-правових актів США, Канади, України та Європейського Союзу з питань запровадження санкцій, на підставі чого запропонувала при формуванні санкційної політики в Україні врахувати досвід інших країн із метою дотримання вимог міжнародного права, зокрема в частині забезпечення прав людини, а

також притягнення до відповідальності суб'єктів, які намагаються уникнути виконання санкцій.

На думку В. Хакімової, у сучасному світі санкційна політика є одним із ключових засобів міжнародної дипломатії, який використовується для врегулювання конфліктів і забезпечення міжнародного правопорядку. Дослідниця зауважує, що 11-й пакет економічних та індивідуальних санкцій Європейського Союзу у зв'язку з воєнною агресією росії проти України, запроваджений у жовтні 2023 року, передбачає відкликання ліцензій на мовлення ще п'ятих пропагандистських медіаресурсів (RT Balkan, Oriental Review, Tsargrad, NewEastern Outlook і Katehon), а також застосування обмежень проти 38 осіб, серед яких є відомі пропагандисти [11].

Досліджуючи санкційну політику України з метою вдосконалення її нормативно-правового забезпечення, К. Бугайчук зазначає, що санкції поділяють на дві загальні групи: міжнародні (запроваджуються згідно зі ст. 41 Статуту ООН і можуть включати розрив дипломатичних відносин, повну або часткову заборону економічної взаємодії, залізничних, повітряних, морських, поштових, телеграфних, радіо- або інших засобів комунікації тощо) та національні. Дослідник, вивчаючи правову природу санкцій, які накладають Рада Безпеки ООН та деякі держави у відповідь на порушення норм міжнародного права, проводить порівняльний аналіз санкційної політики Сполучених Штатів Америки та Європейського Союзу. На підставі вивчення міжнародного та закордонного досвіду у статті ретельно проана-

State policy of Ukraine in the field of ensuring information security of person, society and the state

лізований Закон України «Про санкції» [12, с. 33].

Розглядаючи господарсько-правові механізми обмеження прав громадян на інформацію, Т. Шинкар порівняла адміністративно-господарські санкції, які застосовують до телерадіоорганізацій, передбачені Законом України «Про телебачення і радіомовлення» (втратив чинність у грудні 2022 року у зв'язку із прийняттям Закону України «Про медіа»), та спеціальні економічні й інші обмежувальні заходи, які застосовуються до телерадіокомпаній та інтернет-провайдерів у разі загрози національній безпеці відповідно до Закону України «Про санкції». Дослідниця зауважує, що за змістом спеціальні економічні й інші обмежувальні заходи можна вважати адміністративно-господарськими, однак в експертному середовищі та в межах правової науки така думка не отримала схвальної оцінки. Авторка вказує на низку розбіжностей в аналізованих правових механізмах у: порядку накладання санкцій; підставах для їх накладання; суб'єктах, які мають повноваження це робити; переліку об'єктів, щодо яких вони застосовуються, та видах санкцій [13].

У статті [14] У. Коруц порівнює кримінальне та санкційне законодавство, спрямоване на запобігання і протидію пропаганді війни в Україні. Дослідниця наголошує, що наявність санкційних заходів щодо особи свідчить не про кримінальний злочин, а про негативний характер наслідків дій такої особи. Санкції розглядаються як певна форма, вид чи міра відповідальності особи, але з урахуванням того, що їхня наявність не звільняє її

від кримінальної відповідальності; санкційне законодавство – з погляду виконання функції допоміжного механізму, який у межах кримінального провадження може використовуватися для кваліфікації дій особи, розкриваючи причиново-наслідковий зв'язок між такими діями та їхніми результатами.

У дослідженні досвіду країн ЄС у сфері правової регламентації протидії поширенню фейкової інформації мова йде про обмеження, які можуть застосовуватися до соціальних мереж у Німеччині (закон про регулювання соціальних мереж від 2017 року) і до засобів масової інформації у Франції (проект закону про боротьбу з маніпуляцією інформацією від 2018 року) [15].

Отже, у попередніх дослідженнях розкриваються питання застосування санкцій як інструменту міжнародного права, а також удосконалення санкційної політики України, але не застосування санкцій як правового механізму протидії російській інформаційній агресії. У наукових працях із проблематики застосування санкцій до суб'єктів інформаційного простору питання протидії російській інформаційній агресії проти України розглядаються побіжно, хоча на цей час є особливо актуальними.

Метою цієї статті є оцінка правового механізму застосування санкцій до телерадіоорганізацій як інструменту протидії російській інформаційній агресії і відповідно вирішення таких завдань:

– проведення аналізу практики застосування положень Закону України «Про санкції» до телерадіоорганізацій;

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

– порівняння санкційного механізму протидії російській агресії з адміністративно-правовим механізмом, передбаченим Законом України «Про медіа»;

– висвітлення підходів інших демократичних країн до формування правових механізмів притягнення до відповідальності телерадіоорганізацій, які завдають шкоди національній безпеці.

Виклад основного матеріалу.

Роль телерадіомовлення у формуванні громадської думки в Україні залишається істотною, незважаючи на зміни, що відбулися у структурі джерел інформації, яким віддають перевагу українці. Як свідчать результати опитування, у 2015 році провідним постачальником новин українські громадяни вважали телебачення (83 % респондентів) та інтернет-ЗМІ (41 %). Соціальні мережі посідали лише п'яту сходинку в цьому рейтингу [16]. Основним джерелом новин у 2023 році респонденти обрали соціальні мережі (77,9 % опитаних), телебачення (62,5 %) та онлайн-медіа (57,7 %) [17]. Отже, телебачення все ще є значущим інструментом для просування російських наративів в українському інформаційному просторі, а держава-агресор може використовувати телерадіоорганізації на шкоду національній безпеці України.

Процедура застосування санкцій до фізичних та юридичних осіб, які визнаються такими, що відповідно до Закону України «Про санкції» [18] завдають шкоду національній безпеці України, передбачає надання Верховною Радою України, Президентом

України, Кабінетом Міністрів України, Національним банком України або Службою безпеки України пропозицій щодо застосування санкцій на розгляд Ради національної безпеки і оборони України (РНБО України), прийняття рішення РНБО України про застосування санкцій, введення цього рішення в дію Указом Президента України. До таких санкцій згідно із цим законом (ст. 4), окрім заходів економічного, фінансового та майнового характеру (п. 1, 1-1, 2, 4, 5, 7, 12, 13, 14, 16), міграційних обмежень (п. 21), належать: анулювання або зупинення ліцензій та інших дозволів, одержання (наявність) яких є умовою для здійснення певного виду діяльності (п. 6); заборона поширення медіа на території України (п. 6-1); заборона користування радіочастотним спектром України (п. 8); обмеження або припинення надання електронних комунікаційних послуг і використання електронних комунікаційних мереж (п. 9); заборона передавання технологій, прав на об'єкти права інтелектуальної власності (п. 19); припинення культурних обмінів, наукового співробітництва, освітніх та спортивних контактів, розважальних програм з іноземними державами та іноземними юридичними особами (п. 20); заборона діяльності на території України (п. 24-2); заборона демонстрації та використання символіки терористичних організацій і груп, пропагування ідей та програмних цілей таких організацій (груп), блокування доступу до інформаційних ресурсів, які використовуються для зазначених цілей (п. 24-5).

State policy of Ukraine in the field of ensuring information security of person, society and the state

Станом на липень 2024 року в Державному реєстрі санкцій [1] було 178 записів, що стосуються телерадіоорганізацій, із них 82 – щодо застосування санкцій, термін яких ще не сплив. Санкції щодо телерадіоорганізацій спочатку запроваджувалися на один рік, пізніше – на три роки, наразі найтриваліший термін, який застосовано до нерезидентів України, – 50 років. Серед 19 юридичних осіб із телерадіокомпаній, термін застосування санкцій до яких становить 50 років,

сім зареєстровані на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим, дев'ять – у Москві, інші – у регіонах рф. Найчастіше санкції до телерадіоорганізацій застосовуються на термін у 10 років (46 таких юридичних осіб). Переважна більшість підсанкційних телерадіокомпаній є резидентами рф (74), одна – республіки білорусь (Національна державна телерадіокомпанія республіки білорусі), сім – України (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Дані з Державного реєстру санкцій щодо телерадіоорганізацій, які є резидентами України

Назва	Місце реєстрації	Номер та дата рішення	Вид санкцій (пункти згідно зі ст. 4 Закону України «Про санкції»)	Термін, років	Дата припинення дії
Товариство з обмеженою відповідальністю «ТВ ВИБІР»		43/2021 2021-02-02	1, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 19, 20, 25	П'ять	2026-02-02
Товариство з обмеженою відповідальністю «ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЯ "112-ТВ"»		43/2021 2021-02-02	1, 4, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 19, 25	П'ять	2026-02-02
ТОВ «Телепростір»	м. Київ	684/2021 2021-12-28	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 16, 19, 20, 21	П'ять	2026-12-28
ТОВ «Наша Прага»	м. Київ	52/2022 2022-02-11	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 16, 19, 20, 21	П'ять	2027-02-11
ТОВ «Наш 24»	м. Київ	52/2022 2022-02-11	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 16, 19, 20, 21	П'ять	2027-02-11
ТОВ «НАШ 365»	м. Київ	52/2022 2022-02-11	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 16, 19, 20, 21	П'ять	2027-02-11
Представництво Федерального державного унітарного підприємства «Всеросійська державна телевізійна і радіомовна компанія»	м. Київ	726/2022 2022-10-19	5, 8, 9, 16, 21, 25	П'ять	2027-10-19

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

Не заперечуючи доцільності та дієвості запровадження санкційного механізму, що ґрунтується на Законі України «Про санкції», поява якого зумовлена необхідністю невідкладного реагування на загрози національній безпеці України в умовах російської агресії, низка фахівців [7; 12; 19–21] указує на необхідність його вдосконалення, зокрема в частині уточнення підстав для застосування санкцій до резидентів України. Так, К. Бугайчук, посилаючись на думку правозахисників, вважає, що накладення санкцій на громадян України, а також юридичних осіб, які зареєстровані за законодавством України, власниками або кінцевими бенефіціарами яких є резиденти України, – це винятковий захід, який може застосовуватися в разі неможливості здійснення в повному обсязі щодо них процедури досудового розслідування внаслідок їхнього перебування поза межами юрисдикції України (виїзду за кордон, переховування від органів досудового розслідування в іноземній країні, на окупованих територіях України тощо). В інших випадках держава повинна розробляти й застосовувати відповідні механізми притягнення власних резидентів до юридичної відповідальності [12]. Також результат застосування санкцій може бути нікчемним, особливо щодо нерезидентів України, якщо їх накладають в односторонньому порядку й інші країни не підтримують. Немає на сьогодні регламентованого порядку притягнення до відповідальності резидентів України в межах національної юрисдикції, якщо вони з якихось причин відмовляються виконувати санкції. І хоча існує пра-

вовий механізм для вирішення цього питання в судовому порядку, однак ефект від невідкладності реалізації санкцій буде втрачено.

З метою підвищення ефективності правового забезпечення протидії пропаганді війни та розширення спроможності для кримінально-правового переслідування осіб, винних у таких злочинах, У. Коруц пропонує розширити перелік підстав для застосування санкцій, доповнивши ч. 1 ст. 3 Закону України «Про санкції» пунктом 5, зміст якого корелює з діяльністю, що українське законодавство (ст. 436 Кримінального кодексу України) кваліфікує як кримінальне правопорушення: «5) факти публічних закликів до війни або до розв'язування воєнного конфлікту стосовно України, а також факти виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій із метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів щодо України, що ставлять під загрозу національний суверенітет і територіальну цілісність України» [14, с. 186]. Дослідниця зауважує, що в такому разі запровадження санкцій може вважатися опосередкованим доказом і визнанням протиправних дій осіб, які займаються пропагандою війни. Однак, на нашу думку, розширення переліку підстав для застосування санкцій формулюваннями, близькими до норм чинного кримінального законодавства (злочини проти основ національної безпеки чи то пропаганда війни), створює передумови для використання санкційного механізму в інтересах кримінального судочинства, що суперечить його сутності та призначенню.

State policy of Ukraine in the field of ensuring information security of person, society and the state

З метою запобігання використанню телерадіомовних каналів в інтересах держави-агресора протягом 2015–2022 років до п. 2 ст. 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» були внесені зміни, спрямовані на запобігання використанню телерадіоорганізацій для: закликів до насильницької зміни конституційного ладу України, розв'язування агресивної війни або її пропаганди; трансляції телепередач, що містять популяризацію або пропаганду органів держави-агресора, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України; пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії рф, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну; виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України; глорифікації осіб, які здійснювали збройну агресію рф проти України, представників збройних формувань, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих російською федерацією, а також представників окупаційної адміністрації. За порушення Закону України «Про телебачення і радіомовлення» були передбачені санкції до телерадіоорганізацій і провайдерів програмної послуги (ст. 72 цього закону), які мала повноваження накладати Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (Національна рада), звертаючись до суду або до інших органів державної влади для притягнення до відповідальності й усунення

цих порушень. Однак процедура накладення санкцій у вигляді анулювання ліцензії на мовлення, визначена вказаним законом, була багатоетапною та тривалою.

Нові підходи до регулювання діяльності телерадіоорганізацій та Національної ради відповідно до Закону України «Про медіа», прийнятого у 2022 році, передбачають: встановлення вимог до структури власності, власників та фінансування телерадіоорганізацій (п. 2 ст. 21, п. 1 ст. 120); визначення вичерпного переліку підстав для анулювання ліцензії рішенням Національної ради (п. 1 ст. 62); узгодження заходів реагування на порушення із процедурою накладення санкцій відповідно до Закону України «Про санкції» (ч. 2 п. 3 ст. 22, ч. 2 п. 4 ст. 113) та процедурою застосування обмежень до осіб, включених до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки національного музичного продукту та обмеження публічного використання музичного продукту держави-агресора» (ст. 126); заходи реагування на порушення законодавства України для резидентів та нерезидентів України (п. 6 ст. 4, ст. 99, 116); заборону поширення контенту, який завдає шкоди національній безпеці України (п. 1, 2, 4, 10–14 ст. 36, ст. 119); встановлення під час збройної агресії особливого порядку застосування заходів реагування (п. 4 ст. 99), регулювання діяльності у сфері медіа на територіях з особливим режимом мовлення та на тимчасово окупованих

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

територіях (ст. 122), заборони поширення аудіовізуальних медіа-сервісів на замовлення та сервісів провайдерів аудіовізуальних сервісів держави-агресора на території України (ст. 123).

Порівняльний аналіз санкційного й адміністративно-правового механізмів свідчить, що чинне законодавство у сфері регулювання діяльності медіа більшою мірою спрямоване на запобігання порушенням, унаслідок яких може бути завдано шкоди національній безпеці, аніж на реагування на них. Основними перевагами Закону України «Про медіа» є створення умов для забезпечення свободи слова, обмеження цензури та водночас протидії негативним явищам на кшталт російської інформаційної агресії, для здійснення якої можуть використовуватися, зокрема, телерадіоорганізації. Проте загальна процедура притягнення до відповідальності суб'єктів у сфері аудіовізуальних медіа, навіть за грубі порушення (п. 4, 11 ст. 110), які можуть призвести до анулювання ліцензії, залишається тривалою в реалізації. Вона передбачає проведення перевірки фактів порушення, розгляду результатів перевірки Національною радою, накладення штрафів, звернення до суду. У період дії воєнного стану Національна рада може прийняти рішення про застосування заходів реагування, визначених ст. 99 цього закону, або звернення до військового командування за грубі порушення вимог законодавства без проведення перевірки. Однак анулювати ліцензію без рішення суду повноважень не має.

Натомість Закон України «Про санкції» зосереджений на притягненні до відповідальності тих суб'єктів, які порушують законодавство, зокрема у сфері медіа. Процедура накладення санкцій на фізичних та юридичних осіб, які завдають шкоду національній безпеці України, не передбачає звернення до суду (окрім застосування санкції у вигляді стягнення в дохід держави активів відповідно до ст. 5-1 Закону України «Про санкції»), і тому є швидшою в реалізації. Отже, наразі ці два механізми відповідно до законів «Про медіа» та «Про санкції» доповнюють один одного у протидії російській інформаційній агресії – перший виконує функцію запобігання використанню телерадіоорганізацій в інтересах держави-агресора, другий – припинення мовлення, що завдає шкоди національній безпеці, у відносно короткі терміни.

Практика притягнення до відповідальності у вигляді обмеження мовлення телерадіоканалів в інтересах забезпечення національної безпеки існує не лише в Україні. Для порівняння: в Ізраїлі у квітні 2024 року було прийнято положення, що дозволяє тимчасово припинити мовлення іноземної телерадіокомпанії, діяльність якої завдає шкоди національній безпеці (так званий «закон Аль-Джазіра») [23]. Відповідно до цього нормативно-правового акта на підставі пропозицій органів безпеки, у яких обґрунтовується, що контент, трансльований іноземним каналом на території Ізраїлю, завдає реальної шкоди національній безпеці, міністр зв'язку за згодою прем'єр-

State policy of Ukraine in the field of ensuring information security of person, society and the state

міністра та за погодженням із Військово-політичним кабінетом має право доручити вжити таких заходів: зупинити трансляцію іноземного каналу; закрити представництво іноземного каналу; надати вказівки щодо видалення вебсайту іноземного каналу, якщо сервер, на якому зберігається вебсайт, розташований в Ізраїлі; або вилучити пристрій, який використовується для передачі контенту іноземного каналу. Відповідний наказ міністра зв'язку подається до голови окружного суду або його заступника протягом 24 годин, і суд має право прийняти рішення про зміну або обмеження терміну дії цього наказу. Передбачається, що дія тимчасового положення поширюється на 45 днів із можливістю продовження ще на 45 днів. Отже, обмеження запроваджуються на скінченний термін, але можуть продовжуватися до завершення гарячої фази бойових дій або до закінчення оголошення воєнного стану. Незважаючи на обмеження права на свободу слова та свободу преси, послідовним прихильником яких є Держава Ізраїль, пріоритетним у цьому питанні є захист національних інтересів.

У Франції законодавство (ст. 4 Закону про пресу від 27.07.1849, ст. 27 Закону про свободу преси від 29.07.1881, ст. L97 Виборчого кодексу) передбачає покарання за «публікацію, розповсюдження або відтворення будь-яким способом неправдивих новин, сфабрикованих, фальсифікованих або фальшиво приписуваних третім особам документів, якщо вони зроблені недобросовісно, порушили громадський порядок або могли

його порушити». Такі дії можуть каратися штрафом або навіть ув'язненням, особливо якщо фейкова інформація загрожує моральному духу армії або підриває обороноздатність країни. Однак норми цих законів складні в застосуванні, оскільки часто потребують доведення недобросовісності автора та потенційної шкоди для суспільства. У зв'язку з новими загрозами, такими як вплив на вибори через соцмережі, у 2018 році президент Е. Макрон ініціював закон проти маніпуляцій інформацією [24]. Цей закон дозволяє припинити поширення недостовірної інформації та обмежити мовлення каналів, які намагаються вплинути на виборчий процес в інтересах іноземної держави. Згідно з новими правилами, якщо у ЗМІ або в інтернеті масово з'являється фейкова інформація, що може вплинути на вибори, будь-який міністр, кандидат або політична партія має право вимагати її блокування. Регулятор телебачення і радіомовлення Франції – Вища аудіовізуальна рада (CSA) – має право обмежити діяльність мовників іноземного походження або таких, які діють під впливом іноземної держави, якщо вони порушують національні інтереси, громадський порядок або свободу висловлювання під час виборчого процесу [25].

У країнах, законодавство яких було розглянуто, механізми невідкладного припинення мовлення теле-радіоканалів, що завдають шкоди національній безпеці, спрямовані лише проти мовників іноземного походження або таких, які діють під впливом іноземної держави, а обмеження накла-

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

даються на період зростання ризиків (протягом активної фази бойових дій, як в Ізраїлі, або під час виборів, як у Франції). Французьке законодавство надає інструмент невідкладного припинення масового розповсюдження неправдивої інформації, якщо це буде доведено в суді протягом 48 годин. А якщо є загроза національній безпеці, то Вища аудіовізуальна рада й без рішення суду може анулювати ліцензію. Однак в Ізраїлі та в більшості випадків у Франції рішення про припинення мовлення телерадіоорганізацій-порушників розглядається у судовому порядку, хоча й передбачає скорочений термін розгляду справи.

Висновки. В умовах повномасштабного вторгнення санкції проти телерадіоорганізацій, які поширюють заборонений вітчизняним законодавством контент і діють в інтересах держави-окупанта, стали важливим інструментом протидії російській інформаційній агресії. Закон України «Про санкції» надає можливість припинити мовлення ворожих медіа, мінімізуючи їхній негативний вплив на українське суспільство.

Санкційний механізм, що спочатку виник як інструмент міжнародної політики, згодом національні уряди почали застосовувати до фізичних та юридичних осіб, які знаходяться за межами їхньої юрисдикції. У деяких країнах законодавство дозволяє накладати санкції і на власних резидентів, якщо їхня діяльність загрожує національній безпеці. Закон України «Про санкції» також передбачає позасудове

накладення санкцій не лише на іноземні, але й на українські телерадіоорганізації, власники яких можуть діяти на користь держави-агресора, що відрізняє українську законодавчу практику від реалізованої, зокрема, в Ізраїлі та Франції.

Закон України «Про санкції» забезпечує притягнення до відповідальності мовників, діяльність яких завдає шкоди національній безпеці, у стислий термін, тоді як Закон України «Про медіа» передбачає превентивні заходи, що сприяють запобіганню порушенням у сфері медіа шляхом установлення вимог до структури власності, власників і фінансування телерадіоорганізацій, обмежень щодо змісту інформації, яку вони поширюють. Дія першого закону орієнтована насамперед на іноземних суб'єктів, а другого – на вітчизняних, хоча обидва правові акти містять положення, які стосуються і резидентів, і нерезидентів України.

За результатами проведеного аналізу доходимо висновку, що вдосконалення медійного законодавства створило передумови для мінімізації застосування санкцій до українських мовників і сприяло формуванню збалансованої системи правових засобів для протидії зовнішнім загрозам, які реалізуються через медіа.

У подальшому доцільно провести вивчення та аналіз міжнародного досвіду застосування санкцій до телерадіоорганізацій, щоб удосконалити українське законодавство у сфері протидії інформаційній агресії.

State policy of Ukraine in the field of ensuring information security of person, society and the state

Список використаних джерел

1. Державний реєстр санкцій: Інтеграція даних. *Завантаження суб'єктів* : вебсайт. URL: <https://drs.nsd.gov.ua/export/subjects> (дата звернення: 14.07.2024).
2. Чому «згасли» NewsOne, ZIK та «112». І чи назавжди? *Укрінформ* : вебсайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3183894-comu-zgasli-newson-zik-ta-112-i-ci-nazavzdi.html> (дата звернення: 14.07.2024).
3. Зеленський запровадив санкції проти каналів Перший незалежний та UkrLive. *Детектор медіа* : вебсайт. URL: <https://detector.media/infospace/article/195193/2021-12-28-zelenskyu-zaprovadyv-sanktsii-proty-kanaliv-pershyu-nezaleznyu-ta-ukrlive/> (дата звернення: 24.07.2024).
4. РНБО запровадила санкції проти телеканалу «НАШ» на 5 років. *Укрінформ* : вебсайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3402436-rnbo-zaprovadila-sanktsii-proti-telekanalu-nas-na-5-gokiv.html> (дата звернення: 24.07.2024).
5. Трофименко А. В. Протидія російській інформаційній агресії в Україні: правовий вимір. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. 2020. Вип. 28-29. С. 261–270. DOI: 10.34079/2226-2830-2020-10-28-29-261-270.
6. Горун О. Ю. Засади формування ворожої пропаганди та заходи протидії їй в умовах воєнного стану. *Інформація і право*. 2023. № 2(45). С. 163–171.
7. Капітоненко М. Антиросійські санкції: інструмент впливу чи демонстрація безсилля? *Міжнародний центр перспективних досліджень* : вебсайт. URL: [https://www.icps.com.ua/assets/uploads/](https://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_sankcii_a5_ukr_6_.pdf)
8. Малишева Ю. Цілеспрямовані санкції та їх застосування Радою Безпеки ООН : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2016. 234 с.
9. Гарапко В. Ф. Литва і санкційна політика щодо російської федерації: баланс втрат та переваг / *Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка* : вебсайт. URL: http://clouds.iir.edu.ua/index.php/ec_n/article/view/3522/3196 (дата звернення: 27.07.2024).
10. Нігреєва О. О. Санкції як інструмент примушення до дотримання міжнародного права: деякі питання національної імплементації та забезпечення виконання. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Правознавство. 2023. Т. 25. Вип. 1 (36). С. 32–38. DOI: [https://doi.org/10.32782/2304-1587/2023-25-1\(36\)-5](https://doi.org/10.32782/2304-1587/2023-25-1(36)-5).
11. Хакімова В. Санкційна політика ЄС як засіб протидії російській агресії. *Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни, гарантій безпеки та реінтеграції тимчасово окупованих територій* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, (Ужгород, 20 жовт. 2023 р.) / Ю. Остапець (голова редкол.) ; відп. за випуск: М. Зан, В. Гиря. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2023. С. 36–38.
12. Бугайчук К. Л. Нормативно-правові аспекти вдосконалення санкційної політики України. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 29–38. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.03>.

Державна політика України у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави

13. Шинкар Т. І. Господарсько-правові механізми обмеження прав громадян на інформацію в інтересах забезпечення національної безпеки. *Честь і закон*. 2021. № 4 (79). С. 47–53.
14. Коруц У. З. Нормативно-правове забезпечення запобігання і протидії пропаганді війни в Україні в контексті сучасних викликів та загроз. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 31 (70). Ч. 3. № 2. С. 184–190. DOI: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.2-3/30>.
15. Черниш Р. Правовий досвід країн Європейського Союзу у сфері протидії поширенню фейкової інформації. *Інформаційне право. Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10. С. 123–128. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.10.21>.
16. Малик І. Механізми протидії негативним впливам інформаційної пропаганди. *Humanitarian vision*. 2015. Vol. 1. № 2. Р. 47–54.
17. Медіаспоживання українців: другий рік повномасштабної війни. *ОПОРА* : вебсайт. URL: https://www.opora.org/polit_ad/mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-drugii-rik-povnomasshtabnoyi-viini-24796 (дата звернення: 26.07.2024).
18. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2018.
19. Шкаровський Д. Законодавчі санкційні механізми: принцип дії та ефективність. *Vbpartners* : вебсайт. URL: <https://vbpartners.ua/publikacziyi/zakonoda> vchi-sankcijni-mehanizmi-princip-dii-ta-efektivnist/ (дата звернення: 20.07.2024).
20. Лещенко О. Санкційні питання в Україні: ефективні інструменти 2024 року. *Юридична газета online* : вебсайт. URL: [//yur-gazeta.com/dumka-eksperta/sankcijni-pitannya-v-ukrayini-efektivni-instrumenti-2024-roku.html](http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/sankcijni-pitannya-v-ukrayini-efektivni-instrumenti-2024-roku.html) (дата звернення: 28.07.2024).
21. Окрема думка судді І. Л. Желтобрюх у справі № 9901/206/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120409211> (дата звернення: 16.07.2024).
22. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 47–50. Ст. 120.
23. Approved in final readings: Temporary provision allowing closure of foreign broadcasting organization that harms state security. *The Knesset* : вебсайт. URL: <https://main.knesset.gov.il/en/news/pressreleases/pages/press1424t.aspx> (дата звернення: 16.05.2024).
24. Loi contre la manipulation de l'information. *Wikipédia* : вебсайт. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Loi_contre_la_manipulation_de_l%27information (дата звернення: 15.07.2024).
25. Мельничук О. Як держава може боротися з маніпуляціями в медіа. *Детектор медіа* : вебсайт. URL: <https://detector.media/infospace/article/175419/2020-03-11-yak-derzhava-mozhe-borotysya-z-manipulyatsiyamy-v-media/> (дата звернення: 20.07.2024).

Стаття надійшла до редакції 09.08.2024

State policy of Ukraine in the field of ensuring information security of person, society and the state

UDC 342.58+342.95

Kravets V. M.

APPLICATION OF SANCTIONS TO BROADCASTERS AS A LEGAL MECHANISM FOR COUNTERING RUSSIAN INFORMATION AGGRESSION

The article, based on the analysis of the applying practice of the Law of Ukraine "On Sanctions" to broadcasters, compares the sanctioning mechanism for countering russian aggression with the administrative and legal mechanism provided by the Law of Ukraine "On media." It also examines approaches taken by other democratic countries in developing legal frameworks for holding broadcasters accountable when their activities threaten national security. Based on this analysis, the article evaluates the effectiveness of sanctions as a legal tool for combating russian informational aggression. The study reveals that, during the full-scale invasion, sanctions against broadcasters disseminating prohibited content or operating in the interests of the occupying state have become a vital instrument for countering russian information warfare. These measures allowed the Ukrainian government to halt the broadcasting of hostile media. Initially designed as an instrument of international policy, sanctions later began to be applied by national governments to individuals and legal entities located outside their jurisdiction. In some countries, legislation also permits sanctions against domestic residents whose activities threaten national security. The Law of Ukraine "On Sanctions" provides for the extrajudicial imposition of sanctions not only on foreign entities but also on Ukrainian broadcasters whose actions may align with the aggressor state's interests. This approach differentiates Ukrainian practice from the laws of countries like Israel and France. Under the Law of Ukraine "On Sanctions," broadcasters harming national security can face swift legal consequences. By contrast, the Law of Ukraine "On Media" introduces preventive measures, such as requirements for ownership transparency, limitations on financing, and restrictions on content, to mitigate potential violations in the media sector. Improvements to media legislation have reduced the reliance on sanctions against Ukrainian broadcasters and fostered a balanced legal framework for addressing external threats propagated through the media.

Key words: *information warfare, broadcasting restrictions, media regulation, sanctions policy, broadcasters.*